

Babicz, Józef

"Oczerki iz istorii ruskich geograficznych isledowanii w 1725-1765 gg.", W. I. Grekow, Moskwa 1960 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 6/2, 318-319

1961

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ką ilość pierwszorzędnych postaci reprezentujących zarówno naukę szwajcarską jak i ogólnoeuropejską.

Uderza przede wszystkim jasny i przejrzysty układ całości. W pięćdziesięciu rozdziałach zawarty został przegląd wszystkich podstawowych zagadnień związanych z dziejami uczelni, a więc jej założenie, otwarcie, organizacja, tok studiów i studia kobiet, struktura ciała pedagogicznego itd. Główną jednak uwagę skupił autor na rozwoju poszczególnych dyscyplin reprezentowanych przez różne fakultety — teologiczny, prawniczy, medyczny i filologiczny.

Tom sprawozdawczy (*Festbericht*) objął całość imprez jubileuszu. Zawiera on naprzód opis przygotowań do tej uroczystości, a następnie omawia kolejne cztery dni, podczas których odbywały się różnego rodzaju ceremonie, na koniec podaje szczegóły dotyczące różnych wystaw okolicznościowych (m. in. „Froben i bazylejska sztuka drukarska XVI w.”). Publikacja zaopatrzona jest w liczne indeksy i skorowidze oraz obfity materiał ilustracyjny.

Szata graficzna wszystkich tych wydawnictw jest bardzo wysoka, a każde z nich ozdabiają liczne kolorowe ilustracje. Orientację czytelnika w olbrzymim materiale faktycznym ułatwiają liczne indeksy osobowe, rzeczowe, skorowidze itd.

Waldemar Voisé

W. I. Grekow, *Oczerki iz istorii ruskich geograficznych isledowanii w 1725—1765 gg.* Izdatielstwo Akademii Nauk, Moskwa 1960, s. 425.

Szkice z historii rosyjskich badań geograficznych w latach 1725—1765 dotyczą nader interesującego okresu, w którym w ślad za reformami państwowymi i sukcesami w polityce zagranicznej Rosji szło ożywienie gospodarcze, rozwój manufaktur, przemysłu, po czym z kolei następowała wzmożona tendencja do rozwoju nauki i poznania kraju. Dolną granicę tego okresu znaczy śmierć Piotra I i powstanie zaprojektowanej przez niego Rosyjskiej Akademii Nauk (1725), górną natomiast śmierć M. W. Łomonosowa, która zamyka również określony etap rozwoju Akademii (1765). W okresie tym powstały dogodne warunki dla organizacji wielkich ekspedycji na wschodnie, północne i południowe obszary Rosji i przyległych do niej krajów, jak również dla systematycznie prowadzonych badań.

Dzieje geografii tego okresu zamyka autor w 9 rozdziałach poświęconych wyprawom i badaniom, a mianowicie: badaniu Syberii przed 1725 r. (I), pierwszej Ekspedycji Kamczackiej (II), ekspedycji D. J. Pawłuckiego (III), drugiej Ekspedycji Kamczackiej (IV), wyprawie przemysłowców do Wysp Aleuckich (V), badaniu północno-wschodniej Rosji (VI), ekspedycjom na południowy wschód Syberii, do Środkowej Azji i na wybrzeża Morza Kaspijskiego (VII), badaniom i kartowaniu mórz: Bałtyckiego, Kaspijskiego i Białego (VIII), zdjęciom geodezyjnym i powstawaniu generalnych map i atlasów (IX). Rozdział X daje przegląd prac geograficznych i geograficznej literatury periodycznej i podręcznikowej tego okresu.

W szczegółowym opracowaniu Grekova okres ten ukazuje się jako wielki skok w rozwoju geografii Rosji. Przeprowadzone w tym czasie ekspedycje w odległe krańce Syberii i na północne rubieże Oceanu Spokojnego, do Środkowej Azji, nad morza: Kaspijskie, Bałtyckie i Białe wnoszą faktyczne poprawki do istniejącego obrazu świata, co uwidacznia się na powstałych w tym czasie mapach generalnych wielkich połaci Rosji, opartych na bogatym materiale zdjęć geodezyjnych.

W tym czasie kartografia i geografia fizyczna wzniosły się na wysoki poziom. M. W. Łomonosow położył podwaliny pod geografie fizyczną dzięki swym ideom

o powstawaniu rzeźby, o procesach zachodzących w atmosferze, o przyrodzie Arktyki.

Za obserwacjami przyrody mało znanych dotąd krajów i zamieszkujących je ludów postępowały publikacje materiałów i uogólniających je opracowań oraz pierwsze kompleksowe opisy poszczególnych obszarów. Wcale obszerna literatura naukowa, popularna i podręcznikowa wpływała na szersze rozprzestrzenienie się wiedzy geograficznej.

Pomimo wielkich wysiłków nie doszło do stworzenia jednego zwartego opisu kraju, dla którego gromadzone były wiadomości zawarte w ankietach, schematach, opisach i sprawozdaniach. Jednakże osiągnięcia tego okresu znacznie zlikwidowały tak mocno zaznaczające się zacofanie geografii rosyjskiej w porównaniu z zachodnio-europejską. Wtedy to właśnie Rosja wyszła raz na zawsze z etapu, w którym o olbrzymich połaciach kraju krążyły bezpodstawne legendy, istniejące zaś szkice map nie były oparte na astronomicznym znaczeniu miejsc i na ugruntowanych matematycznie projekcjach.

Józef Babicz

W. W. Tichomirow, *Geologija w Rossii pierwszej połowiny 19 wieku, czast I*. Izdatielstwo Akademii Nauk SSSR. Moskwa 1960, s. 228.

W ostatnich latach zaznacza się w Związku Radzieckim ogromny wzrost zainteresowania historią nauk geologicznych, a przede wszystkim rozwojem badań geologicznych na terytoriach radzieckich. Znajduje to wyraz w licznych pracach prowadzonych przez poszczególnych uczonych oraz przez specjalną placówkę Instytutu Geologicznego Akademii Nauk ZSRR. Prace te są publikowane głównie w wydawnictwie ciągłym *Prace z Historii Nauk Geologicznych*¹. W ośmiu tomach tego wydawnictwa ukazującego się od 1953 r. ogłoszone zostało już ponad sto rozpraw i komunikatów, omawiających przeważnie rozwój poszczególnych gałęzi rosyjskich geologii oraz działalność naukową wybitnych geologów rosyjskich.

Redaktorem *Prac* oraz kierownikiem Działu Historii Geologii w Instytucie Geologicznym AN ZSRR jest profesor W. W. Tichomirow, którego zasługą jest w dużej mierze ten pomyślny rozwój w ZSRR nowej dziedziny badań naukowych, jaką jest historia geologii.

W. W. Tichomirow zajmuje się specjalnie historią rozwoju geologii rosyjskiej w pierwszej połowie XIX wieku. Temu też zagadnieniu poświęcona jest jego najnowsza publikacja, której pierwszy tom ukazał się ostatnio na półkach księgarskich. Praca ta jest wynikiem badań prowadzonych od 1949 r. i stanowi pierwsze syntetyczne opracowanie rozwoju geologii w Rosji w pierwszej połowie XIX wieku.

Tom pierwszy obejmuje historię badań regionalnych w Rosji, a tom drugi, znajdujący się jeszcze w opracowaniu, ma zawierać historię rozwoju poszczególnych działów geologii rosyjskiej w tym okresie.

Opublikowany tom składa się z dwóch części. Część pierwsza stanowiąca wprowadzenie do całego dzieła zawiera przegląd literatury dotyczącej historii geologii w Rosji w pierwszej połowie XIX wieku, omówienie rozwoju nauk geologicznych w Rosji do końca XVIII wieku, historię rozwoju i organizacji służby górniczo-geologicznej oraz analizę sytuacji społeczno-ekonomicznej w Rosji w pierwszej połowie XIX wieku.

Część druga przedstawia historię badań regionalnych w europejskich i pozaeuro-

¹ *Oczerki po istorii geologiczeskich znaniy*, wypuski 1-8. Moskwa 1953-1959.